

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 16ης Φεβρουαρίου 2017*

«Προδικαστική παραπομπή — Ανεξάρτητοι εμπορικοί αντιπρόσωποι — Οδηγία 86/653/ΕΟΚ — Συντονισμός των δικαίων των κρατών μελών — Βελγικός νόμος περί μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο — Σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας — Αντιπροσωπευόμενος εγκατεστημένος στο Βέλγιο και αντιπρόσωπος εγκατεστημένος στην Τουρκία — Ρήτρα περί επιλογής του βελγικού δικαίου — Μη εφαρμοζόμενος νόμος — Συμφωνία Συνδέσεως ΕΟΚ-Τουρκίας — Συμβατότητα»

Στην υπόθεση C-507/15,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το rechtbank van Koophandel te Gent (δικαστήριο εμπορικών διαφορών της Γάνδης, Βέλγιο) με απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2015, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 24 Σεπτεμβρίου 2015, στο πλαίσιο της δίκης

Agro Foreign Trade & Agency Ltd

κατά

Petersime NV,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους R. Silva de Lapuerta (εισηγήτρια), πρόεδρο τμήματος, E. Regan, J.-C. Bonichot, C. G. Fernlund και S. Rodin, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Szpunar

γραμματέας: M. Ferreira, κύρια διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 13ης Ιουλίου 2016,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Agro Foreign Trade & Agency Ltd, εκπροσωπούμενη από τους A. Hansebout και C. Vermeersch, advocaten,
- η Petersime NV, εκπροσωπούμενη από τους V. Pede, S. Demuyenck και J. Vanherpe, advocaten,
- η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις M. Jacobs και L. Van den Broeck, επικουρούμενες από τον E. De Gryse, avocat, καθώς και από τον E. de Duve, advocaat,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους F. Ronkes Agerbeek και M. Wilderspin καθώς και από την E. Τσερέπα-Lacombe,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 26ης Οκτωβρίου 2016,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία της οδηγίας 86/653/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1986, για τον συντονισμό των δικαίων των κρατών μελών όσον αφορά τους εμπορικούς αντιπροσώπους (ανεξάρτητους επαγγελματίες) (ΕΕ 1986, L 382, σ. 17), καθώς και της Συμφωνίας Συνδέσεως μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Τουρκίας, η οποία υπογράφηκε στις 12 Σεπτεμβρίου 1963 στην Άγκυρα από την Τουρκική Δημοκρατία, αφενός, και από τα κράτη μέλη της ΕΟΚ και την Κοινότητα, αφετέρου, και η οποία συνήφθη, εγκρίθηκε και επικυρώθηκε εξ ονόματος της Κοινότητας με την απόφαση 64/732/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 23ης Δεκεμβρίου 1963 (ΕΕ ειδ. έκδ. 11/001, σ. 48, στο εξής: Συμφωνία Συνδέσεως).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Agro Foreign Trade & Agency Ltd (στο εξής: Agro), εγκατεστημένης στην Τουρκία, και της Petersime NV, εγκατεστημένης στο Βέλγιο, με αντικείμενο την καταβολή διαφόρων αποζημιώσεων τις οποίες φέρεται να οφείλει η Petersime κατόπιν της εκ μέρους της καταγγελίας της συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας που είχε συναφθεί μεταξύ των δύο αυτών εταιριών.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 86/653

- 3 Η δεύτερη και η τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 86/653 έχουν ως εξής:

«εκτιμώντας ότι οι διαφορές μεταξύ των εθνικών νομοθεσιών σε θέματα εμπορικής αντιπροσωπείας επηρεάζουν αισθητά στο εσωτερικό της Κοινότητας τις συνθήκες ανταγωνισμού και άσκησης του επαγγέλματος, επηρεάζουν την προστασία των εμπορικών αντιπροσώπων στις σχέσεις τους με τους αντιπροσωπευόμενους και είναι επιζήμιες για την ασφάλεια των εμπορικών πράξεων· ότι, εξάλλου, οι διαφορές αυτές είναι δυνατό να παρεμποδίζουν αισθητά τη σύναψη και τη λειτουργία των συμβάσεων εμπορικής αντιπροσωπείας μεταξύ αντιπροσωπευόμενου και εμπορικού αντιπροσώπου που είναι εγκατεστημένοι σε διαφορετικά κράτη μέλη·

εκτιμώντας ότι οι εμπορικές συναλλαγές μεταξύ κρατών μελών πρέπει να διενεργούνται υπό συνθήκες που προσιδιάζουν σε ενιαία αγορά, πράγμα που επιβάλλει την προσέγγιση των συστημάτων δικαίου των κρατών μελών στον απαραίτητο βαθμό για την καλή λειτουργία της κοινής αυτής αγοράς· ότι για τον σκοπό αυτό, οι έστω ενοποιημένοι κανόνες για τις συγκρούσεις νόμων δεν εξαλείφουν στον τομέα της εμπορικής αντιπροσωπείας τις προαναφερόμενες δυσχέρειες και συνεπώς δεν καθιστούν περιττή την προτεινόμενη εναρμόνιση».

- 4 Τα άρθρα 17 και 18 της οδηγίας καθορίζουν τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες ο εμπορικός αντιπρόσωπος δικαιούται κατ' αποκοπήν αποζημίωση ή ανόρθωση της ζημίας που υφίσταται λόγω διακοπής των σχέσεών του με τον αντιπροσωπευόμενο.

- 5 Το άρθρο 17, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για να εξασφαλίζεται στον εμπορικό αντιπρόσωπο, μετά τη λύση της σύμβασης εμπορικής αντιπροσωπείας, κατ' αποκοπή αποζημίωση [...] ή ανόρθωση της ζημίας [...]».

Η Συμφωνία Συνδέσεως

- 6 Από το άρθρο 2, παράγραφος 1, της Συμφωνίας Συνδέσεως προκύπτει ότι αντικείμενό της είναι η προαγωγή της συνεχούς και ισόρροπης ενισχύσεως των εμπορικών και οικονομικών σχέσεων μεταξύ των συμβαλλομένων μερών, λαμβανομένων πλήρως υπόψη της ανάγκης εξασφαλίσεως της επιταχυνόμενης αναπτύξεως της τουρκικής οικονομίας και της ανυψώσεως του επιπέδου απασχολήσεως και των όρων διαβιώσεως του τουρκικού λαού.
- 7 Προς τούτο, η Συμφωνία Συνδέσεως προβλέπει, στο άρθρο 3, μια προπαρασκευαστική φάση η οποία παρέχει στην Τουρκική Δημοκρατία τη δυνατότητα να ενισχύσει την οικονομία της με τη βοήθεια της Κοινότητας, στο άρθρο 4, μια μεταβατική φάση κατά τη διάρκεια της οποίας διασφαλίζονται η βαθμιαία σύσταση τελωνειακής ενώσεως και η προσέγγιση των οικονομικών πολιτικών μεταξύ τους και, στο άρθρο 5, μια οριστική φάση η οποία βασίζεται στην τελωνειακή ένωση και συνεπάγεται την ενίσχυση του συντονισμού των οικονομικών πολιτικών των συμβαλλομένων μερών.
- 8 Το άρθρο 14 της Συμφωνίας Συνδέσεως, το οποίο περιλαμβάνεται στον τίτλο II, ο οποίος επιγράφεται «Εφαρμογή της μεταβατικής φάσεως», ορίζει τα ακόλουθα:

«Τα συμβαλλόμενα μέρη συμφωνούν να εμπνέονται από τα άρθρα [51, 52, 54, 56 έως 61 ΣΛΕΕ] για την κατάργηση μεταξύ τους των περιορισμών στην ελευθερία παροχής υπηρεσιών.»

Το Πρόσθετο Πρωτόκολλο

- 9 Το Πρόσθετο Πρωτόκολλο, προσαρτηθέν στη Συμφωνία Συνδέσεως, το οποίο υπογράφηκε στις 23 Νοεμβρίου 1970 στις Βρυξέλλες και συνήφθη, εγκρίθηκε και επικυρώθηκε εξ ονόματος της Κοινότητας με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2760/72 του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1972 (ΕΕ ειδ. έκδ. 11/002, σ. 149, στο εξής: Πρόσθετο Πρωτόκολλο), το οποίο αποτελεί, σύμφωνα με το άρθρο 62, αναπόσπαστο τμήμα της Συμφωνίας Συνδέσεως, θεσπίζει, σύμφωνα με το άρθρο 1, τους όρους, τον τρόπο και τον ρυθμό εφαρμογής της μεταβατικής φάσεως που προβλέπεται στο άρθρο 4 της Συμφωνίας.
- 10 Το Πρόσθετο Πρωτόκολλο περιλαμβάνει τον τίτλο II, ο οποίος επιγράφεται «Διακίνηση προσώπων και υπηρεσιών» και του οποίου το κεφάλαιο II ρυθμίζει το δικαίωμα εγκαταστάσεως, τις υπηρεσίες και τις μεταφορές.
- 11 Το άρθρο 41, παράγραφος 1, του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, το οποίο περιλαμβάνεται στο κεφάλαιο II του εν λόγω τίτλου II, ορίζει τα εξής:

«Τα συμβαλλόμενα μέρη δεν επιβάλλουν μεταξύ τους νέους περιορισμούς στην ελευθερία εγκαταστάσεως και στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.»

Το βελγικό δίκαιο

- 12 Η οδηγία 86/653 μεταφέρθηκε στο βελγικό δίκαιο με τον *wet betreffende de handelsagentuurovereenkomst* (νόμο περί της συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας), της 13ης Απριλίου 1995 (*Moniteur belge* της 2ας Ιουνίου 1995, σ. 15621, στο εξής: νόμος του 1995).

13 Το άρθρο 27 του νόμου του 1995 έχει ως εξής:

«Με την επιφύλαξη της εφαρμογής των διεθνών συμβάσεων στις οποίες το Βέλγιο είναι συμβαλλόμενο μέρος, κάθε δραστηριότητα εμπορικού αντιπροσώπου έχοντας την κύρια εγκατάστασή του στο Βέλγιο υπόκειται στον βελγικό νόμο και εμπίπτει στη δικαιοδοσία των βελγικών δικαστηρίων.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 14 Η Agro είναι εταιρία τουρκικού δικαίου, εγκατεστημένη στην Άγκυρα (Τουρκία), η οποία δραστηριοποιείται στον τομέα της εισαγωγής και διανομής γεωργικών προϊόντων. Η Petersime είναι εταιρία βελγικού δικαίου, εγκατεστημένη στην Olsene (Βέλγιο), η οποία ασκεί δραστηριότητες σχεδιασμού, κατασκευής και παραδόσεως εκκολαπτηρίων και εξοπλισμού στον τομέα της αγοράς των πουλερικών.
- 15 Την 1η Ιουλίου 1992, η Petersime συνήψε σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας με την προκάτοχο της Agro, η οποία στη συνέχεια αντικαταστάθηκε, βάσει συμβάσεως υπογραφείσας την 1η Αυγούστου 1996, από την ίδια την Agro. Σύμφωνα με τη σύμβαση αυτή, η Petersime, ως αντιπροσωπευόμενη εταιρία, παραχώρησε στην Agro, ως εμπορική αντιπρόσωπο, το αποκλειστικό δικαίωμα πώλησεως των προϊόντων της στην Τουρκία. Η σύμβαση, η οποία αρχικώς συνήφθη για χρονική διάρκεια ενός έτους, προέβλεπε αυτόματη ανανέωση, κάθε έτος, για δώδεκα ακόμη μήνες, εκτός αν κάποιο από τα συμβαλλόμενα μέρη προέβαινε στη λύση της, με συστημένη επιστολή, τρεις τουλάχιστον μήνες πριν από τη λήξη της ενιαύσιας περιόδου. Περαιτέρω, η εν λόγω σύμβαση προέβλεπε ρήτρα σύμφωνα με την οποία εφαρμοστέο δίκαιο ήταν το βελγικό και ότι, σε περίπτωση διαφορών, αρμόδια ήταν αποκλειστικά τα δικαστήρια της Γάνδης (Βέλγιο).
- 16 Με επιστολή της 26ης Μαρτίου 2013, η Petersime κοινοποίησε στην Agro την καταγγελία της συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας με ισχύ από 30ής Ιουνίου 2013. Στις 5 Μαρτίου 2014, η Agro άσκησε αγωγή ενώπιον του rechtbank van Koophandel te Gent (δικαστήριο εμπορικών διαφορών της Γάνδης, Βέλγιο) ζητώντας να υποχρεωθεί η Petersime σε ανόρθωση της ζημίας λόγω της καταγγελίας της συμβάσεως, σε καταβολή της κατ' αποκοπήν αποζημιώσεως πελατείας, σε κατάσχεση του υπολοίπου αποθέματος, καθώς και σε πληρωμή των εκκρεμών απαιτήσεων.
- 17 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, προς στήριξη των αιτημάτων της, η Agro επικαλείται την προστασία την οποία προβλέπει ο νόμος του 1995 για τους εμπορικούς αντιπροσώπους. Η Agro υποστηρίζει συναφώς ότι εν προκειμένω έχουν εφαρμογή οι διατάξεις του νόμου αυτού, δεδομένου ότι τα συμβαλλόμενα μέρη εγκύρως επέλεξαν το βελγικό δίκαιο ως εφαρμοστέο δίκαιο στη σύμβαση την οποία συνήψαν. Η Petersime αντιτάσσει ότι εφαρμοστέες είναι μόνον οι γενικές διατάξεις του βελγικού αστικού δικαίου, επειδή ο νόμος του 1995 εφαρμόζεται μόνον εφόσον ο εμπορικός αντιπρόσωπος δραστηριοποιείται στο Βέλγιο, πράγμα που δεν συμβαίνει εν προκειμένω.
- 18 Κατά την κρίση του αιτούντος δικαστηρίου, τα συμβαλλόμενα μέρη προέβησαν σε ρητή επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου, δηλαδή του βελγικού δικαίου. Το εν λόγω δικαστήριο εκτιμά, ωστόσο, ότι τούτο δεν συνεπάγεται την εφαρμογή του νόμου του 1995, καθώς το εδαφικό πεδίο εφαρμογής του νόμου αυτού φαίνεται ότι περιορίζεται στους εμπορικούς αντιπροσώπους οι οποίοι έχουν την κύρια εγκατάστασή τους στο Βέλγιο. Συγκεκριμένα, από το άρθρο 27 του νόμου του 1995, όπως ερμηνεύεται κατά το βελγικό δίκαιο, απορρέει ότι ο νόμος αυτός περιορίζει ο ίδιος το πεδίο εφαρμογής του και επομένως παύει να νοείται ως αναγκαστικού δικαίου όταν ο εμπορικός αντιπρόσωπος δεν έχει κύρια εγκατάσταση στο Βέλγιο, ανεξαρτήτως του αν τα συμβαλλόμενα μέρη ενδεχομένως επέλεξαν εν γένει ως εφαρμοστέο δίκαιο το βελγικό δίκαιο.

- 19 Υπό τις συνθήκες αυτές, το rechtbank van Koophandel te Gent (δικαστήριο εμπορικών διαφορών της Γάνδης) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Συνάδει ο νόμος του 1995, ο οποίος μεταφέρει στο βελγικό εθνικό δίκαιο την οδηγία 86/653, με την οδηγία αυτή και/ή με τις διατάξεις της Συμφωνίας Συνδέσεως, η οποία ρητώς αποσκοπεί στην προσχώρηση της Τουρκικής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και/ή με τις υποχρεώσεις μεταξύ της Τουρκικής Δημοκρατίας και της Ένωσης να εξαλείψουν τους μεταξύ τους περιορισμούς της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, στο μέτρο που ο νόμος του 1995 ορίζει ότι έχει εφαρμογή μόνο επί των εμπορικών αντιπροσώπων με κύρια εγκατάσταση στο Βέλγιο, και δεν έχει εφαρμογή όταν αντιπροσωπευόμενος εγκατεστημένος στο Βέλγιο και εμπορικός αντιπρόσωπος εγκατεστημένος στην Τουρκία έχουν ρητώς επιλέξει το βελγικό δίκαιο ως εφαρμοστέο δίκαιο;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 20 Επιβάλλεται προκαταρκτικώς να σημειωθεί ότι οι υποβληθείσες ενώπιον του Δικαστηρίου παρατηρήσεις εμφανίζουν αποκλίσεις όσον αφορά την ερμηνεία του άρθρου 27 του νόμου του 1995 και την εφαρμογή του νόμου αυτού, ο οποίος μεταφέρει στην εσωτερική έννομη τάξη την οδηγία 86/653, όσον αφορά την επίμαχη στη διαφορά της κύριας δίκης κατάσταση.
- 21 Συγκεκριμένα, οι διάδικοι της κύριας δίκης, όπως και το αιτούν δικαστήριο, εκτιμούν ότι, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 27 του νόμου του 1995, όπως ερμηνεύεται στη βελγική έννομη τάξη, ο νόμος αυτός δεν έχει εφαρμογή επί συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, στο πλαίσιο της οποίας ο μὲν αντιπροσωπευόμενος είναι εγκατεστημένος στο Βέλγιο, ενώ ο εμπορικός αντιπρόσωπος είναι εγκατεστημένος στην Τουρκία όπου ασκεί την προβλεπόμενη στη σύμβαση αυτή δραστηριότητα, οπότε, υπό τις περιστάσεις αυτές, ο εμπορικός αντιπρόσωπος δεν μπορεί να αξιώσει την προστασία την οποία παρέχει ο εν λόγω νόμος σε περίπτωση καταγγελίας της συμβάσεως, ακόμη και αν τα συμβαλλόμενα μέρη στην επίμαχη στην κύρια δίκη σύμβαση έχουν επιλέξει το βελγικό δίκαιο ως δίκαιο το οποίο διέπει τη σύμβαση.
- 22 Αντιθέτως, η Βελγική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το άρθρο 27 του νόμου του 1995 δεν έχει τον αυτοπεριοριστικό χαρακτήρα τον οποίο του αποδίδει το αιτούν δικαστήριο, οπότε ο νόμος αυτός έχει εφαρμογή σε κατάσταση όπως η επίμαχη στη διαφορά της κύριας δίκης κατά την οποία αντιπροσωπευόμενος εγκατεστημένος στο Βέλγιο και εμπορικός αντιπρόσωπος εγκατεστημένος στην Τουρκία έχουν ρητώς επιλέξει ως εφαρμοστέο το βελγικό δίκαιο.
- 23 Υπενθυμίζεται συναφώς ότι, όσον αφορά την ερμηνεία διατάξεων της εσωτερικής έννομης τάξεως, το Δικαστήριο υποχρεούται κατ' αρχήν να στηρίζεται στους χαρακτηρισμούς που προκύπτουν από την απόφαση περί παραπομπής. Πράγματι, κατά πάγια νομολογία, το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να ερμηνεύει την εσωτερική νομοθεσία κράτους μέλους (απόφαση της 17ης Μαρτίου 2011, Ναυτιλιακή Εταιρία Θάσου και Αμάλθεια Ι Ναυτική Εταιρία, C-128/10 και C-129/10, EU:C:2011:163, σκέψη 40 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 24 Κατά συνέπεια, η απάντηση στο ερώτημα το οποίο υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο επιβάλλεται να στηριχθεί στις απορρέουσες από την απόφαση περί παραπομπής παραδοχές.
- 25 Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινισθεί αν η οδηγία 86/653 και/ή η Συμφωνία Συνδέσεως έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία η οποία μεταφέρει την οδηγία στο δίκαιο του οικείου κράτους μέλους και η οποία αποκλείει από το πεδίο εφαρμογής της σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας στο πλαίσιο της οποίας ο μὲν εμπορικός αντιπρόσωπος είναι εγκατεστημένος στην Τουρκία, όπου ασκεί τις προβλεπόμενες στη σύμβαση αυτή δραστηριότητες, ο δε αντιπροσωπευόμενος είναι εγκατεστημένος στο εν λόγω κράτος μέλος, με αποτέλεσμα, υπό τις

περιστάσεις αυτές, ο εμπορικός αντιπρόσωπος να μην μπορεί να επικαλεσθεί τα δικαιώματα τα οποία εγγυάται η εν λόγω οδηγία υπέρ των εμπορικών αντιπροσώπων μετά τη λύση τέτοιας συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας.

Επί της οδηγίας 86/653

- 26 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο υποβληθέν από το αιτούν δικαστήριο ερώτημα, όσον αφορά την οδηγία 86/653, επιβάλλεται να εξακριβωθεί αν εμπορικός αντιπρόσωπος, όπως ο ενάγων στη διαφορά της κύριας δίκης, ο οποίος ασκεί στην Τουρκία τις προβλεπόμενες σε σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας δραστηριότητες, ενώ ο αντιπροσωπευόμενος είναι εγκατεστημένος σε κράτος μέλος, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής.
- 27 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι δεν προβλέπεται ρητώς τέτοια περίπτωση ούτε στα άρθρα 17 και 18 της οδηγίας 86/653 ούτε στις άλλες διατάξεις της. Παρά ταύτα, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, για την ερμηνεία διατάξεως του δικαίου της Ένωσης, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνον το γράμμα της, αλλά και το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται και οι σκοποί που επιδιώκονται με τη ρύθμιση της οποίας αποτελεί μέρος (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 20ής Νοεμβρίου 2014, *Utopia*, C-40/14, EU:C:2014:2389, σκέψη 27 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 28 Συναφώς, διαπιστώνεται ότι σκοπός της εν λόγω οδηγίας είναι η εναρμόνιση του δικαίου των κρατών μελών ως προς τις έννομες σχέσεις μεταξύ των μερών συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας (απόφαση της 23ης Μαρτίου 2006, *Hongven Informazioni Commerciali*, C-465/04, EU:C:2006:199, σκέψη 18 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 29 Όπως προκύπτει από τη δεύτερη και την τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 86/653, σκοπός των προβλεπόμενων μέτρων εναρμονίσεως είναι η προστασία των εμπορικών αντιπροσώπων στις σχέσεις τους με τους αντιπροσωπευόμενους, η κατάργηση των περιορισμών στην άσκηση του επαγγέλματος του εμπορικού αντιπροσώπου, η εξασφάλιση ομοιόμορφων όρων του ανταγωνισμού εντός της Ένωσης, η προώθηση και ενίσχυση της ασφάλειας των εμπορικών πράξεων, καθώς και η διευκόλυνση της κυκλοφορίας των εμπορευμάτων μεταξύ των κρατών μελών, μέσω της προσεγγίσεως των συστημάτων δικαίου όσον αφορά την εμπορική αντιπροσωπεία. Προς τούτο, η οδηγία θεσπίζει, μεταξύ άλλων, στα άρθρα 13 έως 20, κανόνες οι οποίοι διέπουν τη σύναψη και τη λήξη της συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας (βλ., επ' αυτού, αποφάσεις της 17ης Οκτωβρίου 2013, *Unamar*, C-184/12, EU:C:2013:663, σκέψη 37 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και της 3ης Δεκεμβρίου 2015, *Quenon K.*, C-338/14, EU:C:2015:795, σκέψη 23 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 30 Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι τα άρθρα 17 και 18 της οδηγίας 86/653 έχουν συναφώς καθοριστική σημασία, διότι καθορίζουν το επίπεδο προστασίας το οποίο ο νομοθέτης της Ένωσης κρίνει εύλογο να παρασχεθεί στους εμπορικούς αντιπροσώπους στο πλαίσιο της δημιουργίας της ενιαίας αγοράς και ότι το καθεστώς που θεσπίζεται προς τούτο με την οδηγία αυτή έχει χαρακτήρα αναγκαστικού δικαίου (βλ. απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2013, *Unamar*, C-184/12, EU:C:2013:663, σκέψεις 39 και 40).
- 31 Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι σκοπός του προβλεπόμενου στα άρθρα 17 έως 19 της εν λόγω οδηγίας καθεστώτος είναι η προστασία, μέσω της κατηγορίας των εμπορικών αντιπροσώπων, της ελευθερίας εγκαταστάσεως και της λειτουργίας ενός μη νοθευμένου ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς, με αποτέλεσμα η τήρηση των διατάξεων αυτών εντός της Ένωσης να είναι, ως εκ τούτου, αναγκαία για την υλοποίηση αυτών των σκοπών της Συνθήκης ΛΕΕ (απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2000, *Ingmar*, C-381/98, EU:C:2000:605, σκέψη 24).
- 32 Τέλος, το Δικαστήριο έχει διαπιστώσει ότι είναι ουσιώδες για την έννομη τάξη της Ένωσης αντιπροσωπευόμενος εγκατεστημένος σε τρίτη χώρα, ο εμπορικός αντιπρόσωπος του οποίου ασκεί τη δραστηριότητά του εντός της Ένωσης, να μην μπορεί να παρακάμπτει τις εν λόγω διατάξεις μέσω

απλώς μιας ρήτρας περί επιλογής του εφαρμοστέου δικαίου. Η λειτουργία που εκπληρούν οι συγκεκριμένες διατάξεις επιβάλλει πράγματι την εφαρμογή τους όταν η κατάσταση έχει στενό σύνδεσμο με την Ένωση, ιδίως οσάκις ο εμπορικός αντιπρόσωπος ασκεί τη δραστηριότητά του στο έδαφος κράτους μέλους, ανεξάρτητα από το δικαιο στο οποίο τα μέρη θέλησαν να υποβάλουν τη σύμβαση (απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2000, Ingmar, C-381/98, EU:C:2000:605, σκέψη 25).

- 33 Όταν, όμως, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, ο εμπορικός αντιπρόσωπος ασκεί τις δραστηριότητές του εκτός της Ένωσης, το γεγονός ότι ο αντιπροσωπευόμενος είναι εγκατεστημένος σε κράτος μέλος δεν εμφανίζει αρκούντως στενό σύνδεσμο με την Ένωση για την εφαρμογή των διατάξεων της οδηγίας 86/653, δεδομένου του επιδιωκόμενου με την οδηγία σκοπού, όπως τον έχει διευκρινίσει η νομολογία του Δικαστηρίου.
- 34 Πράγματι, δεν είναι αναγκαία, για την εναρμόνιση των όρων του ανταγωνισμού μεταξύ των εμπορικών αντιπροσώπων εντός της Ένωσης, η πρόβλεψη για τους εμπορικούς αντιπροσώπους οι οποίοι είναι εγκατεστημένοι και ασκούν τις δραστηριότητές τους εκτός της Ένωσης προστασίας παρόμοιας με εκείνη που προβλέπεται για τους αντιπρόσωπους οι οποίοι είναι εγκατεστημένοι και/ή ασκούν τις δραστηριότητές τους εντός της Ένωσης.
- 35 Υπό τις συνθήκες αυτές, εμπορικός αντιπρόσωπος ο οποίος ασκεί στην Τουρκία τις προβλεπόμενες σε σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας δραστηριότητες, όπως ο ενάγων στη διαφορά της κύριας δίκης, δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 86/653, ανεξαρτήτως του αν ο αντιπροσωπευόμενος είναι εγκατεστημένος σε κράτος μέλος, και δεν πρέπει, ως εκ τούτου, να τυγχάνει οπωσδήποτε της προστασίας την οποία παρέχει η οδηγία στους εμπορικούς αντιπροσώπους.
- 36 Κατά συνέπεια, τα κράτη μέλη δεν οφείλουν να λάβουν μέτρα εναρμόνισης, βάσει μόνον της οδηγίας 86/653, όσον αφορά τους εμπορικούς αντιπρόσωπους οι οποίοι τελούν υπό περιστάσεις όπως οι επίμαχες στη διαφορά της κύριας δίκης, οπότε η οδηγία δεν αποκλείει εθνική νομοθεσία όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη.

Επί της Συμφωνίας Συνδέσεως

- 37 Στον βαθμό που το αιτούν δικαστήριο διερωτάται σχετικά με τη δυνατότητα εφαρμογής του καθεστώτος προστασίας το οποίο προβλέπει η οδηγία 86/653 έναντι εμπορικού αντιπροσώπου εγκατεστημένου στην Τουρκία, όταν ο αντιπροσωπευόμενος είναι εγκατεστημένος σε κράτος μέλος, υπό το πρίσμα των υποχρεώσεων της Τουρκικής Δημοκρατίας και της Ένωσης για τη μεταξύ τους εξάλειψη των περιορισμών στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, στο πλαίσιο της Συμφωνίας Συνδέσεως, πρέπει να εξετασθεί αν η εφαρμογή της οδηγίας 86/653 στους εγκατεστημένους στην Τουρκία εμπορικούς αντιπρόσωπους μπορεί να είναι απόρροια των σχετικών με τέτοιες υποχρεώσεις διατάξεων της Συμφωνίας Συνδέσεως, ήτοι του άρθρου 14 της Συμφωνίας και του άρθρου 41, παράγραφος 1, του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου.
- 38 Όσον αφορά το άρθρο 14 της Συμφωνίας Συνδέσεως, προκύπτει, πράγματι, από το ίδιο το γράμμα της διατάξεως αυτής καθώς και από τον σκοπό της Συμφωνίας ότι οι αρχές που καθιερώνονται στο πλαίσιο των άρθρων 45 και 46 ΣΛΕΕ, καθώς και στο πλαίσιο των διατάξεων της Συνθήκης περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, πρέπει να εφαρμόζονται, στο μέτρο του δυνατού, στους Τούρκους υπηκόους, προκειμένου να εξαλειφθούν μεταξύ των συμβαλλομένων μερών οι περιορισμοί στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών (απόφαση της 21ης Οκτωβρίου 2003, Abatay κ.λπ., C-317/01 και C-369/01, EU:C:2003:572, σκέψη 112 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

- 39 Πάντως, η ερμηνεία που δίδεται στις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων των διατάξεων της Συνθήκης που αφορούν την εσωτερική αγορά, δεν μπορεί να ακολουθείται άνευ ετέρου στην περίπτωση συμφωνίας που έχει συνάψει η Ένωση με τρίτο κράτος, εκτός αν υφίστανται ρητές προς τούτο διατάξεις στην ίδια τη συμφωνία (απόφαση της 24ης Σεπτεμβρίου 2013, Demirkan, C-221/11, EU:C:2013:583, σκέψη 44 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 40 Το Δικαστήριο έχει διαπιστώσει συναφώς ότι η χρησιμοποίηση στο άρθρο 14 της Συμφωνίας Συνδέσεως του ρήματος «εμπνέονται» υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα μέρη όχι να εφαρμόζουν αυτές καθαυτές τις διατάξεις της Συνθήκης που αφορούν την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών ή τις διατάξεις που έχουν θεσπισθεί για την εφαρμογή τους, αλλά μόνο να τις εκλαμβάνουν ως πηγή εμπνεύσεως για τα προς λήψη μέτρα προκειμένου να εκπληρώσουν τους σκοπούς που θέτει η Συμφωνία (απόφαση της 24ης Σεπτεμβρίου 2013, Demirkan, C-221/11, EU:C:2013:583, σκέψη 45).
- 41 Εξάλλου, όσον αφορά ειδικότερα τη σύνδεση της Ένωσης με την Τουρκική Δημοκρατία, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, για να καθορισθεί αν διάταξη του δικαίου της Ένωσης επιδέχεται κατ' αναλογία εφαρμογή στο πλαίσιο της συνδέσεως αυτής, επιβάλλεται η σύγκριση μεταξύ, αφενός, του επιδιωκόμενου με τη Συμφωνία Συνδέσεως σκοπού και του πλαισίου στο οποίο αυτή εντάσσεται και, αφετέρου, του αντιστοίχου σκοπού και πλαισίου του οικείου νομοθετήματος του δικαίου της Ένωσης (απόφαση της 24ης Σεπτεμβρίου 2013, Demirkan, C-221/11, EU:C:2013:583, σκέψη 48).
- 42 Υπενθυμίζεται ότι η Συμφωνία Συνδέσεως και το Πρόσθετο Πρωτόκολλο αποσκοπούν κυρίως στην προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης της Τουρκίας και, ως εκ τούτου, επιδιώκουν αποκλειστικός οικονομικό σκοπό (βλ., επ' αυτού, απόφαση της 24ης Σεπτεμβρίου 2013, Demirkan, C-221/11, EU:C:2013:583, σκέψη 50).
- 43 Η ανάπτυξη των οικονομικών ελευθεριών ώστε να επιτρέπεται εν γένει ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων η οποία να είναι παρεμφερής με εκείνη που εφαρμόζεται σύμφωνα με το άρθρο 21 ΣΛΕΕ στους πολίτες της Ένωσης δεν αποτελεί σκοπό της Συμφωνίας Συνδέσεως. Ειδικότερα, μια γενική αρχή ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων μεταξύ της Τουρκίας και της Ένωσης ουδόλως προβλέπεται από τη Συμφωνία και το Πρόσθετο Πρωτόκολλο. Η Συμφωνία Συνδέσεως εγγυάται εξάλλου τη δυνατότητα ασκήσεως ορισμένων δικαιωμάτων μόνον στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής (βλ., επ' αυτού, απόφαση της 24ης Σεπτεμβρίου 2013, Demirkan, C-221/11, EU:C:2013:583, σκέψη 53).
- 44 Αντιθέτως, στο πλαίσιο του δικαίου της Ένωσης, η προστασία της ελευθερίας εγκαταστάσεως και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, μέσω του προβλεπόμενου στην οδηγία 86/653 καθεστώτος για τους εμπορικούς αντιπροσώπους, βασίζεται στον σκοπό της δημιουργίας μιας εσωτερικής αγοράς, νοούμενης ως χώρου χωρίς εσωτερικά σύνορα, με την κατάργηση όλων των εμποδίων στη δημιουργία της αγοράς αυτής.
- 45 Στο πλαίσιο αυτό, οι διαφορές μεταξύ των Συνθηκών και της Συμφωνίας Συνδέσεως όσον αφορά τους αντιστοίχως επιδιωκόμενους σκοπούς αποκλείουν να εκληφθεί το προβλεπόμενο στην οδηγία 86/653 καθεστώς προστασίας για τους εμπορικούς αντιπροσώπους ως εκτεινόμενο στους εμπορικούς αντιπροσώπους οι οποίοι είναι εγκατεστημένοι στην Τουρκία, στο πλαίσιο της Συμφωνίας.
- 46 Το γεγονός ότι η Τουρκική Δημοκρατία μετέφερε την οδηγία αυτή στο εσωτερικό της δίκαιο, όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής, ουδόλως μεταβάλλει το ως άνω συμπέρασμα, καθώς αυτή η μεταφορά δεν απορρέει από υποχρέωση επιβαλλόμενη από τη Συμφωνία Συνδέσεως, αλλά από τη βούληση του συγκεκριμένου τρίτου κράτους.
- 47 Όσον αφορά το άρθρο 41, παράγραφος 1, του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, κατά πάγια νομολογία, οι ρήτρες «standstill» του άρθρου 13 της αποφάσεως 1/80 του Συμβουλίου Συνδέσεως, της 19ης Σεπτεμβρίου 1980, σχετικά με την προώθηση της συνδέσεως, η οποία επισυνάφθηκε στη Συμφωνία Συνδέσεως, και του άρθρου 41, παράγραφος 1, του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου απαγορεύουν

γενικώς τη θέσπιση οποιουδήποτε νέου εσωτερικού μέτρου που θα είχε ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα να υπόκειται η εκ μέρους Τούρκου υπηκόου άσκηση οικονομικής ελευθερίας στο έδαφος ενός κράτους μέλους σε όρους πιο περιοριστικούς σε σχέση με εκείνους που ίσχυαν κατά την έναρξη ισχύος της εν λόγω αποφάσεως ή του εν λόγω Πρωτοκόλλου στο κράτος μέλος αυτό (απόφαση της 12ης Απριλίου 2016, Genc, C-561/14, EU:C:2016:247, σκέψη 33).

- 48 Επομένως, το άρθρο 41, παράγραφος 1, του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου αφορά μόνον τους Τούρκους υπηκόους που ασκούν το δικαίωμά τους για ελεύθερη εγκατάσταση ή ελεύθερη παροχή υπηρεσιών εντός κράτους μέλους.
- 49 Κατά συνέπεια, εμπορικός αντιπρόσωπος εγκατεστημένος στην Τουρκία ο οποίος δεν παρέχει υπηρεσίες εντός του οικείου κράτους μέλους, όπως ο ενάγων στην υπόθεση της κύριας δίκης, δεν εμπίπτει στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής της διατάξεως αυτής.
- 50 Ως εκ τούτου δεν είναι αναγκαίο να εξετασθεί αν ο νόμος του 1995 συνιστά «νέο περιορισμό» υπό την έννοια του άρθρου 41, παράγραφος 1, του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου.
- 51 Υπό τις συνθήκες αυτές, συνάγεται το συμπέρασμα ότι ούτε η Συμφωνία Συνδέσεως αποκλείει εθνική νομοθεσία όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης.
- 52 Βάσει των προεκτεθέντων, στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η οδηγία 86/653 και η Συμφωνία Συνδέσεως έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία η οποία μεταφέρει την οδηγία αυτή στην εσωτερική έννομη τάξη κράτους μέλους και η οποία αποκλείει από το πεδίο εφαρμογής της σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας στο πλαίσιο της οποίας ο εμπορικός αντιπρόσωπος είναι εγκατεστημένος στην Τουρκία, όπου ασκεί τις δραστηριότητες που προβλέπονται στη σύμβαση αυτή, και ο αντιπροσωπευόμενος είναι εγκατεστημένος στο εν λόγω κράτος μέλος, με αποτέλεσμα, υπό τέτοιες περιστάσεις, ο εμπορικός αντιπρόσωπος να μην μπορεί να επωφεληθεί των δικαιωμάτων τα οποία η εν λόγω οδηγία εγγυάται υπέρ των εμπορικών αντιπροσώπων μετά τη λύση μιας τέτοιας συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 53 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαινεται:

Η οδηγία 86/653/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1986, για τον συντονισμό των δικαιών των κρατών μελών όσον αφορά τους εμπορικούς αντιπροσώπους (ανεξάρτητους επαγγελματίες), και η Συμφωνία Συνδέσεως μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Τουρκίας, η οποία υπογράφηκε στις 12 Σεπτεμβρίου 1963 στην Άγκυρα από την Τουρκική Δημοκρατία, αφενός, και από τα κράτη μέλη της ΕΟΚ και την Κοινότητα, αφετέρου, και η οποία συνήφθη, εγκρίθηκε και επικυρώθηκε εξ ονόματος της Κοινότητας με την απόφαση 64/732/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 23ης Δεκεμβρίου 1963, έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία η οποία μεταφέρει την οδηγία αυτή στην εσωτερική έννομη τάξη κράτους μέλους και η οποία αποκλείει από το πεδίο εφαρμογής της σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας στο πλαίσιο της οποίας ο εμπορικός αντιπρόσωπος είναι εγκατεστημένος στην Τουρκία, όπου ασκεί τις δραστηριότητες που προβλέπονται στη σύμβαση αυτή, και ο αντιπροσωπευόμενος είναι εγκατεστημένος στο εν λόγω κράτος μέλος, με αποτέλεσμα, υπό τέτοιες περιστάσεις, ο

εμπορικός αντιπρόσωπος να μην μπορεί να επωφεληθεί των δικαιωμάτων τα οποία η εν λόγω οδηγία εγγυάται υπέρ των εμπορικών αντιπροσώπων μετά τη λύση μιας τέτοιας συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας.

(υπογραφές)